NYKŠTUKAS POLITIKAS

Sofija TYZENHAUZAITĖ

Istorinis romanas. II tomo pabaiga, III tomo pradžia

(Tęsinys. Pradžia – el. žurnalo „Žemaičių žemė“ 2023 m. Nr. 7–13)

Roma atsiuntė mums sumanų prelatą ginti Bažnyčios nuo nuolat augančios eretikų įtakos. Jo dėka dėl išmintingų ir dorybingų patarimų Uchanskiui pagaliau atsivėrė akys ir jis suprato savo paklydimus. Nutaręs ištaisyti savo klaidas, nepriekaištingu aukšto dignitoriaus vertu elgesiu jis šiandien yra vienas rimčiausių mūsų tikėjimo teisių gynėjų. Tad galite suprasti, kad primas pritars tik princo kataliko kandidatūrai.

Toks ryžtingas apsisprendimas nuvylė protestantus, kurie tikėjosi pasiremti primo autoritetu ir pavyzdžiu bei išsirinkti savo tikėjimo karalių. Nebesivaldydamas Firlėjus, iš prigimties nenustygstantis vietoje ir lengvabūdiškas, didžiuodamasis, kad vadovauja ir galingai, ir gausiai partijai, nes pritraukė prie savęs dalį senato ir visus vaivadijų protestantus, drįsta ginčyti primo teisę valdyti respubliką tarpuvaldžio metu ir pretenduoja pasiskelbti vyriausiuoju tautos atstovu. Jo iniciatyva sušauktame Seime jis jau panaikino primui vadovaujant priimtus nutarimus. Jis įsakinėja, jo klauso. Jis siuntinėja aplinkraščius į Lietuvą, Prūsiją, po visą karalystę, net į primo dvarą. Beje, niekas nežino, kuo baigsis ta kova tarp dviejų galybių. Kiek mano menkas supratimas leidžia spręsti, man atrodo, kad jūsų atvykimas, monsinjore, gali pasitarnauti reikalui. Mūsų mielo tėvynainio laiškai, – kalbėjo Sobockis, rodydamas į nykštuką, kuris paminėtas sujudėjo savo krėsle, – sužadino mūsų viltis ir visi gėrio draugai nekantriai laukė jūsų atvykimo. Pagaliau viltys išsipildė, ir dabar jūs, monsinjore, turite pradėti veikti. Kiek esu girdėjęs, pas mus atvyko, – tęsė Sobockis, – jaunas prancūzas, nusipelnęs vyras, pamiršau, kuo jis vardu.

Dabar Monliukas ir nykštukas šypsodamiesi susižvalgė.

– Jį apskritai maloniai priėmė Krokuvos ir jos apylinkių žymūs veikėjai. Bet jis privatus asmuo, bent jau taip buvo pristatytas, neturi diplomato statuso, tad jo kukli nuomonė negalėjo sukelti perversmo didikų protuose.

– Gal galėtumėte man pasakyti, – pasiteiravo Valanso vyskupas, – ar primas jau pareiškė savo nuomonę?

– Jūs žinote, koks jis neryžtingas, kad dažnai sutrinka, tačiau, veikiamas popiežiaus legato Komandonio, visiškai atsidavusio austrų partijai, Uchanskis linksta į erchercogo Ernesto pusę.

– Tai aš, – įsiterpė Monliukas, – negaliu juo kliautis.

Ir giliai susimąstė.

– Vadinasi, – suirzęs pareiškė nykštukas, – ponai austrai triumfuoja.

– Jie kartkartėmis susiduria, – dėstė Sobockis,– su kliūtimis, kurias išprovokuoja jų kvailumas ir nepakenčiamas pasitikėjimas savimi. Jie ėmė rengti prašmatnius pokylius, nesivaržydami pilnomis saujomis švaistė pinigus, išdidūs pasirodydavo tautos susirinkimuose, bet būdavo atstumiami jos atstovų, teisėtai įpykusių dėl nepagarbos, kurią jie parodė išdrįsę atvykti ten, kur svetimšaliams apskritai neleidžiama.

– Pagaliau, – paklausė nykštukas, – kokia šiandien padėtis po visų tų diskusijų, po tų tai sušaukiamų, tai paleidžiamų seimų? Toks sambrūzdis, manau, rodo, kad niekas čia nežino nei ko nori, nei ką daro.

– Sutikite, – prakalbo, atsitokėjęs iš savo godų, kurios nesukliudė dalyvauti pokalbyje, Monliukas,– sutikite, kad mano situacija labai kebli ir sunki. Į ką turėčiau kreiptis ir ką daryti, kad išvengčiau austrų pasiuntinių klaidų ir nerangumo?

– Jei jūs nepaniekinsite patarimų tokio tamsaus kaip aš žmogaus, – kalbėjo Sobockis, – drįsčiau jums pasiūlyti, monsinjore, iš pradžių pareikšti pagarbą mūsų išdidiesiems respublikonams, jie visi yra, kaip jūs žinote, karalių tauta, nes kiekvienas jų gali juo tapti, jei, laisvai balsuodama, nuspręs tauta. Paskutinės naujienos yra tokios: keli vyskupai, deputatai ir keli iškilūs magnatai susirinko nedideliame Lenčicos vaivadijos miestelyje ir laukia konvokacinio seimo pradžios. Jis numatytas tikintis nu-

(Nukelta į 48 p.)

raminti kilusius nesutarimus Varšuvoje ir ramiai bei išmintingai pasirengti spręsti svarbiausią klausimą, nuo kurio priklausys tėvynės likimas. Jūs parašykite laišką, monsinjore, ir praneškite apie savo atvykimą ir svarbios misijos, kurią vykdote Prancūzijos karaliaus vardu, tikslą. Šiuo žingsniu jūs nesumenkinsite savo ir valdovo, kuriam atstovaujate, orumo, o laiškas padarys, tikiu, labai gerą įspūdį susirinkimui.

– Jūsų mintis puiki ir aš nedvejodamas ją priimu, – paskubėjo atsakyti Monliukas.– Manau, kad negalime delsti, rytoj išsiųsiu laišką.

– Paveskite tą darbą man, –pasisiūlė nykštukas.

– Su didžiausiu malonumu, – atsakė Monliukas, – jūsų įžvalgos tikrai bus man palankios.

Tą akimirką pasirodė haidukas, atliekantis maršalkos pareigas (titulas lygus mažordomo arba metrdotelio titului). Nuskusta galva, ilgais karančiais ūsais, panašus į kiną, raudonai mėlyna nosimi, nosis liudijo jo pašaukimą būti someljė, ir tą darbą jis atliko labai uoliai. Apsirengęs storos šviesiai mėlynos drobės lenkiškais drabužiais, oranžines kelnes susijuosęs diržu su kutais, apsiavęs kiek nudėvėtais raudonais tymo batais, puošusiais jų šeimininką nesuskaitomoje daugybėje seimų. Jis nešė padėklą, nukrautą nedidelėmis taurelėmis likerių, indeliais meduolių ir paauksuotais krištoliniais dubenėliais, pilnais uogienių. Užsimetęs ant pečių servetėlę, prisistatė šeimininkui pranešdamas, kad vakarienė paruošta.

Lenkų papročiu Sobockis pirmas įsipylė stikliuką saldžios degtinės, paskui, paprašęs vyskupo neatmesti kuklių kaimo bajoro vaišių, pasiūlė degtinės ir jam.

III TOMAS

XXII skyrius

Menės, kurioje namų šeimininkė ir jos dukros laukė svečių, sienos buvo išklijuotos fajansinėmis plytelėmis, ant stalo švariai, su šiek tiek prabangos buvo patiekta gal labiau gausi nei subtiliais patiekalais galinti pasigirti vakarienė. Garbingiausiose vietose sėdintys puotos dalyviai gavo po lėkštę ir sidabrinių stalo įrankių komplektą, neduota tik peilių; juos toje epochoje kiekvienas nešiojosi su savimi. Ir jiems patiekta duona buvo geresnės kokybės. Ne tokiose garbingose vietose sėdėjo kiti šeimos nariai ir aukštesnės kilmės patarnautojos, kurioms buvo leidžiama sėdėti kartu su šeimininkais. Jiems teko alaviniai indai, ir jų duona buvo menkesnės kokybės.

Tačiau stalas ir bufetas puikavosi gausiais sidabriniais indais, nes tais laikais nelabai pasiturinčio lenkų bajoro turtą ir prabangą labiausiai liudijo sidabriniai indai bei stalo įrankiai ir žirgai. Brangūs indai buvo vertinami kaip turtas, jei staiga prireiktų pinigų, ir tėvo buvo perduodami sūnui. Kiekviena karta, kiek leido išgalės, stengėsi pagausinti jų kiekį.

Dvi didžiulės sidabrinės sriubinės stovėjo abiejuose stalo galuose. Į vieną buvo pripilta vištienos sultinio su miežių kruopomis, į kitą – šaltos sriubos, kurioje plaukiojo ledo gabaliukai. Ji buvo paruošta iš grietinės, vėžių, agurkų bei įvairių žolelių mišinio. Buvo patiekta ir kitokių lenkiškų valgių: kruopomis įdarytų viščiukų, sviestu pagardintų makaronų, puikios žuvies ir gardžios žvėrienos, saldumynų, kisieliaus – tiršto gėrimo iš avižų, saldumynų su aguonomis ir t. t. Stalą puošė biskvitinis obeliskas su Valanso vyskupo monograma, sudėliota iš rugiagėlių žiedų.

Kol Sobockis ir jo žmona pilstė sriubą abiejuose stalo galuose, namų kapelionas, šaunus bernardinas (jį Sobockis prisikalbino aptarnauti jo namų koplyčią), įsitaisęs stalo gale, garsiai kalbėjo *benedicite*.

Skaliženis, vos pakėlęs prie lūpų šaltos sriubos šaukštą, jį numetė pasibjaurėjęs.

– Kas gi jums? – pasiteiravo greta sėdintis nykštukas.

– Koks šlykštus srėbalas! – piktinosi Skaliženis.– Pamaniau, kad apsinuodijau.

– Atneškite ponui butelį Bordo vyno, – paliepė bajoras, netyčia žvilgtelėjęs į Skaliženį, – jo krašto produktas, be abejo, jam patiks labiau nei mūsų sarmatiškos įmantrybės. O jūs, monsinjore, sekate apaštalų priesakais, nes jų mokytojas nurodė: „Valgykite, ką jums patieks.“ Manau, kad jūs nepaniekinsite šio seno vengriško vyno, kurį gimus mano tėvui į butelius išpilstė dar mano senelis, taigi, jam beveik šimtas metų. Jis ant mano stalo pasirodo tik per dideles iškilmes.

Paėmęs iš taurininko rankų žaliais pelėsiais, liudijančiais jo senumą, pasidengusį vyno butelį, gerasis bajoras iki paskutinio lašo supylė jį į didelę sidabrinę taurę, jos puošnumu leido pasigėrėti vyskupui ir paaiškino, kad ji atkeliavo iš Niurnbergo dirbtuvių.

– Ji rasta, – ėmė pasakoti, – vieno iš mano protėvių tarp kitų magistro Jungingeno daiktų po garsiojo Žalgirio mūšio tarp didžiojo Jogailos ir

veidmainių kryžiuočių, kovojusių su kryžiumi ir kalaviju. Dievo teisingumo valia tą šlovingą dieną penkiasdešimt tūkstančių jų liko kovos lauke, o keturiolikai tūkstančių buvo uždėtos grandinės, kurias jų klastingi šeimininkai buvo numatę mūsiškiams. Ji atiteko kaip grobis kartu su nežinia kiek vežimų, prikrautų deglų, skirtų niokoti mūsų šalį.

Šį trumpą istorinį nukrypimą, persmelktą nacionalinio pasididžiavimo, atidžiai sekė keturi bajoro sūnūs. Tada Sobockis, abiem rankomis laikydamas garsiąją kryžiuočių didžiojo magistro taurę, ištuštino ją vienu mauku ir sušuko: „Tegyvuoja Anžu kunigaikštis, mūsų būsimasis karalius! Tegyvuoja jo pasiuntinys, mūsų garbusis svečias!“ Ir menę užliejo Sobockio *capellos* (taip vadintas kelių muzikantų orkestrėlis) pučiamųjų instrumentų garsai. Muzika buvo ne tiek išraiškinga, kiek triukšminga.

Sobockis, paglostęs ūsus ir perbraukęs ranka per pliką spindinčią galvą, iššluostė taurę spalvoto damasko audinio servetėle ir padavė ją Monliukui. Valanso vyskupas ketino mandagiai atsisakyti pasekti šeimininko pavyzdžiu, bet Sobockis pareikalavo išgerti į jo sveikatą, ir sutrikęs Monliukas buvo priverstas gerti iš taurės, tik paliko joje du trečdalius turinio.

– Niekada nemačiau nieko panašaus, – smagiai prakalbo senasis bajoras, kraipydamas galvą, – kas kada nors regėjo, kad kaimynui duodama puspilnė taurė? Kas norės išgerti likutį?

– Aš, pone stalininke, jums leidus, – įsiterpė nykštukas, – jūs matote, kad nei ūgiu, nei jėgomis negaliu su jumis varžytis, broli bajore.

– Pirmyn, – sutiko Sobockis, – nes būtų nuodėmė išpilti tokį brangų vyną, neradus, kas jį išgertų. O jūs, ponai, – kreipėsi į savo sūnus, – jums dar neišdygo nė plaukelis ant smakro, jūs jo tikrai negausite.

Garsioji taurė keliavo tarp svečių, bet nepasiekdavo žemesniojo rango vietų, kur sėdintieji tenkinosi alumi ir midumi, pilstomų iš didelių ąsočių. Senasis bajoras pripylė dar vieną taurę ir kreipėsi į kapelioną:

– Tėve Bonifacijau, aš iš tiesų manau, kad iš visų svečių tik jūs vienas galite su manimi varžytis.

Taip pamalonintas tėvas Bonifacijus, visiems pagarbiai tylint, giliai nusilenkė ir, paėmęs kovos įrankį, ištuštino taurę iki dugno, neįkvėpęs oro ir nė nemirktelėjęs.

– O ką aš jums sakiau, – sušuko senasis bajoras, taip gerai nusiteikęs, kad pamiršo ir marą, ir neramumus Seime.

Monliukas pabūgo, kad vakarienė užsitęs iki gilios nakties, kaip tais laikais buvo įprasta, tad, pasiskundęs nuovargiu po kelionės, paprašė namų šeimininko suteikti jam privilegiją kilti nuo stalo. Tada pakilo ir visi kiti.

Ponios liko menėje, senasis bajoras nusivedė vyskupą į jam paruoštą kambarį, kuriame paprastai gyvendavo šeimininkai.

Po abipusių komplimentų, kurie jau pakyrėjo Monliukui, ir visokiausių gerojo bajoro malonybių, Sobockis pagaliau paliko ramybėje savo svečią, o šis paprašė Krasovskio dar neišeiti, nes norėjo su juo pakalbėti keliais svarbiais klausimais.

– Atrodo, – pradėjo pokalbį, – kad dar niekas nėra girdėjęs apie tragiškus įvykius Prancūzijoje. Kalbu apie švento Baltramiejaus naktį. Tai didelė sėkmė ir turime paskubėti ja pasinaudoti. Pagalvokite, kaip neigiamai visus mano siūlymus vertins protestantai, kai ši naujiena pasklis.

– Aš irgi apie tai pagalvojau, monsinjore, ir prisipažinsiu, kad nerimauju ne mažiau nei jūs.

Jiems besišnekučiuojant kažkas švelniai pasibeldė į duris. Monliukas paprašė užeiti ir gerokai nustebo išvydęs vieną kambarinių, kuri nusilenkusi padavė jam raktą.

Monliukas nieko nesuprato, ką ji kalba, tad, pasisukęs į nykštuką, paprašė paaiškinti. Pasirodo, namų šeimininkė siunčia vyskupui raktus nuo savo vaistinėlės (taip vadinama didelė įstiklinta spinta arba lentynėlė, kur gerosios šeimininkės laiko savo gamybos likerius ir šiek tiek saldumynų), jei kartais jo ekscelencija ko nors panorėtų naktį arba ryte.

Monliukas padėkojo, grąžino raktą ir uždarė duris.

– Aš imsiuosi darbo auštant, – tarė jis nykštukui.

– Tai aš būsiu pasirengęs išvykti anksti, – atsakė šis. – Tikiuosi per dvi dienas pasiekti Kaską, kur susirinkę deputatai.

– Jei jie klausinės jus apie Prancūziją, gerai apgalvokite atsakymus. Žinoma, taip pat pavojinga vaizduoti, kad nieko nežinai, kas ten nutiko, nes tai jokia paslaptis didžiajai Europos daliai, bet nebūtina to viešinti nesant reikalo. Tai tikrai pati sunkiausia užduotis.

– Pasitikėkite manimi, monsinjore, galite kliautis mano išmintimi. Mano lūpos neištars ko nereikia.

– Tad iki rytojaus ir labanakt, – tarė jau pusiau nusirengęs Monliukas, susiruošęs gultis į lovą, kai staiga už durų pasigirdo Sobockio bal-

(Nukelta į 50 p.)

sas, Dievo vardu prašantis atidaryti.

Atidarius duris jis prabilo:

– Monsinjore, argi jūs atsigulsite neišgėręs pagalvės taurės? Atnešiau ją jums.

Taip kalbėdamas jis padavė vyskupui dubenėlį baltojo vyno, sutaisyto cukrumi, cinamonu ir plaktu kiaušinio tryniu. Monliukas suprato, kad teks išgerti tą gėrimą, jei nenori ilgiau klausytis įkyrių pernelyg paslaugaus šeimininko kalbų.

Nykštukas kartu su Sobockiu išėjo į gretimą kambarį, kur basos tarnaitės ir bernai, vilkintys storos drobės palaidinėmis, kojas apsivynioję drobės juostomis, avintys beržo tošies naginėmis, nešiojo šieno ir šiaudų kūlius – ruošė keliautojams gultus ir kėlė dulkių debesis. Skaliženis stebėjo juos komiškai graudžiu žvilgsniu.

– Taigi, – prakalbo Skaliženis vos tik Sobockis išėjo, – ir vėl gulėsime ant žemės. Keistai,– tęsė Skaliženis, vyniodamas ant galvos skarelę ir kruopščiai brukdamas savo barzdą į jai skirtą movą, – keistai atrodo toks prabangos ir skurdo mišinys jūsų, lenkų, namuose. Sidabro indai, gausybė vyno ir valgių, o greta to visko – pusnuogiai tarnai, nei lovų, nei patalynės pakeleiviams.

– Ko jūs norite! – atsiliepė nykštukas, smukdamas į savo šieno guolį, pridengtą kilimu.– Tai labai lengva paaiškinti. Tarnai, kuriuos ką tik matėte, yra valstiečiai arba baudžiauninkai.

– Norite pasakyti – vergai, – nutraukė jį Skaliženis.

Nykštukas nekreipė dėmesio į repliką ir kalbėjo toliau:

– Užuot mokėję savo ponui činšą, jie atlieka lažą jo laukuose, arba, kaip mes sakome, dirba dvare. Jie vilki kaip išmano, išskyrus tuos, kuriuos labai jaunus paima mokyti kokio nors naudingo amato arba net meno, pavyzdžiui, muzikos. Tokie vilki livrėjas. Kiti tarnai yra aukštesnės klasės ir laisvi bei gauna atlyginimą. Tai gimę bajorais, bet beturčiai ir priversti tarnauti. Jiems rodoma didesnė pagarba ir jie visam gyvenimui tampa priklausomi nuo savo šeimininkų. Jie gyvena, kaunasi ir miršta kartu su jais arba už juos. Tai panašu į senuosius Romos patricijų klientus. Gal mūsų įpročiai ir papročiai jums atrodo šiek tiek kaimietiški, nes jie neišryškina išlepusio ir tingaus gyvenimo privalumų, arba greičiau nepatogumų. Jie tinka mūsų šaliai, kuri beveik nuolat kariauja, nes jos teritorija nesaugoma gamtos nė iš vienos pusės ir ją supa priešiškai nusiteikę kaimynai. Jie tinka tautai, kuri pasiruošusi šokti į balną, vos tik pasigirs trimito signalas, kuri per trumpus taikaus gyvenimo atokvėpius turi grūdinti savo sielą ir kūną, gyvendama asketiškai ir nuolat galvodama apie gyvenimą karo stovyklose. Beje, nekvaršinkite man galvos pasakodamas apie patogumus Prancūzijos namuose, nes aš žinau ir trūkumus. Argi netenka dažnai keturiese gulėti vienoje lovoje?

Nykštukas kalbėjo vis tyliau ir staiga visai nutilo, girdėjosi tik kvėpavimas.

Gretimame kambaryje, tamsiame alkove, vedybinėje namų šeimininkų lovoje, aptrauktoje raudonu damasku ir puoštoje aukso galionais, Monliukas veltui stengėsi prisišaukti miegą. Jo protą audrino ir kaitino vyno garai, o galvą kvaršino laukiantys darbai. Sudėtingi, sunkūs ir varginantys. Jis suvokė, kad teks susidurti su pavydžia, savo teisėmis besididžiuojančia tauta, kad teks meilikauti ir tuo pat metu išsaugoti atstovaujamo princo orumą, princo, kuriam prašyti karūnos jis ir atvyko. Reikės prašyti, bet ne maldauti, girti, bet ne nusižeminti, žadėti, bet ne įsipareigoti. Reikės paisyti tikėjimo interesų, nors jis ir nėra pats uoliausias tikėjimo skleidėjas. Valstybės interesai verčia jį paklusti savo šeimininkams ir ginti jų teises, tačiau nevalia nepaisyti galingos partijos, kurios paklydimams galbūt jis pats slapčia nėra abejingas, interesų.

Trumpai sakant, kad išpildytų patikėtą užduotį, jis turėjo būti tvirtas ir genialus, nuolaidus ir veiklus, ištvermingas ir atsargus.

Auštant Monliukas šiek tiek nusnūdo, bet netrukus jį pažadino rytmetinis gaidžio giedojimas. Jis atsikėlė ir ėmėsi rašyti laišką, kurį Krasovskis turėjo nugabenti į Seimą.

Atvėręs langines ir į kiemą išeinantį langą Monliukas suprato, kad ne jis pats veikliausias namuose. Jų šeimininkas jau buvo atsikėlęs ir tarėsi su savo ekonomu prie kluono, stūksančio kiemo pakraštyje. Tai buvo ilgas, siauras, iš rąstų suręstas statinys, dengtas šiaudais. Iš priešais jį stovinčio tokio pat pastato į kiemą pasipylė apie penkiasdešimt galvijų, traukiančių į ganyklą ir mūkimu sveikinančių aušrą.

Užsiropštusi ant sūrinės, keturkampio aukštoko statinio su nedidele galerija, kur sukabindavo džiūti varškės sūrius, kur buvo laikomi Lenkijoje labai vertinami sūdyti ir rūkyti mėsos gaminiai, bajoro žmona trumpu sijonu ir balto multino mantilija barstė grūdus nesuskaičiuoja-

mai gausybei triukšmą keliančių paukščių.

Vyresnysis Sobockio sūnus sėdėjo ant žvitraus ir puikaus žirgo, užaugusio bajoro pievose, dresavo jį kiemo viduryje gracingai ir išmaniai kaip tikras lenkų raitelis, o ant pečių užsimetę šautuvus jo broliai bei aplink juos šokinėjantys ir skalijantys šunys ruošėsi traukti į medžioklę.

Sobockio dukterys namuose užsiiminėjo moteriškais darbais.

Stebėdamas gyvą kaimo gyvenimą Monliukas žvilgtelėjo į šaltą popierių, kuriame ketino išdėstyti politines įžvalgas, šlovės bei ambicijų troškimus, ir nesusivaldė. Jis dūsaudamas dar kartą žvilgtelėjo į kiemą ir susimąstė: „Jie laimingi, nes savo tėvynę myli kaip patį gyvenimą, be perdėto jausmingumo, ramiai. Laiminga tauta, turinti tokių Cincinatų, nuolat besirūpinančių tėvynės reikalais, pasiruošusių paklusti jos reikalavimams, niekada neatsisakančių savo idealų. Kokią nuostabią valstybę galima būtų sukurti su tokiais piliečiais.

Lenkija, turinti didelius išteklius jūroje ir sausumoje, nenuilstančius gyventojus, galėtų būti viena galingiausių Europos šalių, jei tik užsitikrintų protingą valdymo sistemą ir įsivestų paveldimą monarchiją, kurios galias apribotų ir sušvelnintų įstatymai arba kitos lygiavertės valdymo institucijos. Reikėtų atsisakyti nelaimingų rinkimų, nes būtent jie yra nuolatinio politinio susiskaldymo šaltinis tiek išorėje, tiek šalies viduje; vieną dieną tai ir bus šios šalies žlugimo priežastis.

„Klausiu savęs, – mąstė toliau Monliukas, atsirėmęs į stalą, prilaikydamas galvą ranka, – klausiu savęs, ar šie žmonės nėra kvailiai, jei taip toli ieško svetimšalio princo. Be abejo, malonu rasti kelyje karūną ir staiga pradėti įsakinėti penkiolikai ar dvidešimčiai milijonų žmonių, bet koks tikslas turėti tokį karaliaus pakaitalą, kuris, beje, neišmanys nei savo karalystės įstatymų, nei papročių, nei mokės jos kalbą. Argi jam verta priimti šalį, kurios karūnos negalės perleisti savo palikuonims?

Karalius negyvena vienas, arba, tiksliau pasakius, niekada nemiršta, nes atgimsta per savo įpėdinius. Tiesa, karūna gana ilgai priklausė Jogailaičių dinastijos karaliams, bet šiandien, nesubrandinusi vaisių, nuvyto paskutinė šio medžio šaka, tad argi nebūtų išmintinga išrinkti Henriką de Valua, kuris būtų naujos didvyrių padermės pradininkas ir šlovingai taptų lenku bei naujos valdančios šeimos įkūrėju. Tada visiems laikams išnyktų susiskaldymas ir intrigos.

Beje, kuo aš čia dėtas, – pagalvojo Monliukas.– Atvykau pasiūlyti jiems karalių, o ne mokyti juos, kaip valdyti valstybę.“

Tada, nutaręs, kad turėtų paskubėti atlikti savo tiesioginę pareigą, griebėsi plunksnos.

Prirašęs du ar tris puslapius, Monliukas liovėsi rašyti, perskaitė laišką ir jį suplėšė. Antrasis bandymas buvo sėkmingesnis, bet taisė jį keletą kartų. Paskui vyskupas atsistojo ir atidarė duris.

– Pone Skaližeri, – pašaukė, – malonėkite keltis, matau, kad jūs dar Morfėjaus glėbyje. Perrašykite viską įskaitoma rašysena ir išverskite į lotynų kalbą. Ateikite į mano kambarį, čia jums bus ramiau dirbti.

Skaližeris paskubomis apsirengė, atėjo į Monliuko kambarį ir tylėdamas atsisėdo prie stalo, nuo kurio šis buvo ką tik pakilęs.

– Pasistenkite, – paprašė Monliukas, – rašyti ne gališku lotynų kalbos variantu, bet lenkams suprantama lotynų kalba, kuria jie kalba kaip senovės romėnai.

Tą akimirką suskambėjo varpas ir į kambarį įėjo nykštukas.

– Monsinjore, – kreipėsi į Monliuką, prieš tai pasiteiravęs, kaip šis išsimiegojo, – atėjau jums pranešti, kad bus laikomos Mišios už vargšelio vežėjo sielą. Laukia jūsų. Gerasis senasis Sobockis ir brolis bernardinas bandė įkalbėti mane, kad jūs pats galėtumėte laikyti Mišias. Visos ponios labai žavisi galimybe dalyvauti prancūzų vyskupo laikomose Mišiose, bet aš juos atkalbėjau, manau, kad padariau jums paslaugą.

– Esu nuoširdžiai jums dėkingas, – atsakė Monliukas, – aš kelionėje, tad nesu pasiruošęs...

– Taip, taip, – sutiko nykštukas, – bet varpas vėl skamba. Jūs ateinate?

– Tuoj būsiu ten.

Senasis bajoras, daug ramesnis nei vakar vakare, pats atėjo pas Valanso vyskupą, norėdamas nusivesti jį į nedidelę medinę koplytėlę, kurioje vos pakako vietos jo šeimai. Kiti šeimynykščiai meldėsi prieangyje.

Keletas vazose pamerktų šviežiai nuskintų gėlių ir Sobockio žmonos bei dukrų išsiuvinėtas Švenčiausiosios Mergelės paveikslas buvo vienintelė altoriaus puošmena. Per pakylėjimą Sobockis ir jo sūnūs senu papročiu išsitraukė iki pusės kardus iš makščių, taip paliudydami, kad lenkas visada pasiruošęs ginti savo tėvų tikėjimą.

(Nukelta į 52 p.)

Paprasta aplinka, kuriai tikėjimas suteikė jaukumo, geryjų lenkų pamaldumas, susikaupimas klūpant dulkėse ir nuolankiai meldžiantis švytinčiam dangui – viskas giliai sujaudino nelabai uolų tikėjimo klausimais, maištingos dvasios Valanso vyskupą.

Mišioms pasibaigus buvo patiekti puikūs pietūs: įvairių šaltų mėsų, uogienių ir įvairiausių likerių. Visa tai laukė salone.

Skaližeris baigė rašyti. Nykštukas, išklausęs paskutinių vyskupo nurodymų, rimtu veidu, kaip asmuo, gavęs ypatingą pavedimą, atsisveikino su geruoju bajoru, jo šeima ir persikėlė į kitą tvenkinio krantą, kur stovėjo jo vežimas. Jį lydėjo tik Malokas. Jį nykštukas pasirinko vietoj Skaližerio, nes baiminosi, kad Skaližerio pedantiškos manieros, pašaipios kalbos gali padaryti tėvynainiams blogą įspūdį apie prancūzus.

XXIII skyrius

Antrąją kelionės dieną Krasovskis pasiekė nedidelį Kasko miestelį, kur buvo susirinkę daug senatorių ir visi vaivadijų deputatai. Apgyvendinti tokį lankytojų antplūdį nebepakako namų. Visur buvo pilna lenkų didikų palydovų, kuriuos įprasta tampytis kartu į keliones, ir paskubomis pristatytų pavėsinių, paverstų virtuvėmis. Kiaurą parą vyravo nesiliaujanti sumaištis. Siaurose purvinose gatvelėse pirmyn ir atgal zujo ekipažai, buvo gausu didikų ir tarnų, įvairiausių žmonių, tarp kurių trynėsi nuolankūs, bet mandagūs didikų tarpininkai žydai. Jie panėšėjo į tuos parazituojančius vabzdžius, su kuriais nuolat kovojame, bet jie visada sugrįžta. Tie žmonės mokėjo klausytis, buvo plepūs ir nenustygo vietoje, tad netrukus visas miestas sužinojo, kad atvyko nykštukas ir atgabeno Prancūzijos pasiuntinio laiškus. Smalsumas įveikia visas kliūtis. Jau kitą dieną Krasovskiui buvo leista prisistatyti Respublikos įgaliotiniams ir įteikti jiems Valanso vyskupo raštus.

Kai salėje, kur buvo susirinkę svarbiausieji senato nariai ir pasiuntiniai, pasirodė nykštukas, nusiteikęs rimčiau nei įprastai, o jo išvaizda galėjo būti vertinama kaip impozantiška, nors jo atveju tai buvo ir taip aišku, jį išvydusi publika nepajėgė suvaldyti šypsenų, o jis tai įvertino kaip pranašišką ženklą savo ketinimams. Netrukus jam palankumą parodė kai kurie susirinkimo dalyviai. Radvila, Chodkevičius, Kujavijos vyskupas, Sandomiro vaivada ir kiti ėjo prie jo širdingai paspausti ranką. Nykštukas į pagarbą atsakė kaip ir dera bendraujant su viršesniais, tiksliai bei protingai atsakinėjo į daugybę iš visų pusių pasipylusių klausimų. Jis elgėsi taip užtikrintai, kad sugebėjo atsakyti net į tuos klausimus, kurių tikėjosi išvengti.

Trumpai papasakojęs apie nuotykius, dėl kurių Monliukas vėlavo, jis užbaigė:

– Pagaliau, – šūktelėjo triumfuodamas, – štai žinia nuo taip ilgai laukto ir trokštamo išvysti Prancūzijos pasiuntinio. Pristatau jei ne jį patį, tai bent *in sigillo*.

Tai pasakęs iš karto jis iš po žipono išsitraukė didžiulį antspauduotą paketą, kuriame buvo Monliuko laiškas ir Prancūzijos dvaro akredityvai. Vienas Seimo įgaliotas narys tuoj pat ėmėsi garsiai skaityti.

„Garbingieji Lenkijos atstovai. Esu labai laimingas šiandien galėdamas pradėti įgyvendinti garbingą užduotį, kurią jūsų karališkajame susirinkime man pavedė atlikti mano labai garbingas ir galingas senjoras – Prancūzijos karalius Karolis 4sieksite tai, ko tauta gali trokšti. Be didvyriams būdingų gerbtinų savybių, Henrikas dar gali pasiūlyti puikiai jame derančias vertybes – kilmę ir galią, jų nesumenkindamas.

Jaunas, dosniai apdovanotas gamtos, švelnaus būdo, nuolaidus ir dosnus, jis sugebės užkariauti jūsų meilę ir pelnys Europos valdovų dėmesį ir draugystę, nes dauguma jų taikiai sugyvena su Prancūzija, žino tikruosius Henriko ketinimus ir visiškai pasikliauja jo principais ir, beje, neturi jokios priežasties bijoti, kad susitelks pernelyg gausios pajėgos, pavyzdžiui, Austrijos ir jūsų šalies sąjunga, tad matys jame tik laimingą Lenkijos karalių. Tad, pasirinkę valdovą Henriką, jūs gausite princą, kuriam svetima nesantaika, ir nereikės bijoti, kad dovanų jis duos jums karą.

Jis turi pakankamai turtų savo karališkoje šeimoje, tad Henrikas galės klausytis tik savo širdies balso ir būti be galo dosnus (tai jo išskirtinė savybė), kai dalys savo malones lenkams.

Baisus ir siaubą keliantis kare, švelnus ir malonus taikos metu, kiek daug panašumų tarp šio princo ir jūsų, lenkai! Jis to paties tikėjimo kaip ir jūs. Jo tikėjimas, kaip mokė ir skelbė mūsų dieviškasis Išganytojas, jam įteigė, kaip ir jums, lenkai, kad evangelijos skelbiamas gailestingumas liepia neniekinti tikėjimų, kurių mokymas skiriasi nuo mūsų šventų dogmų, ir tik vienas Dievas, teisingumo, gailestingumo ir kerštо Dievas, gali juos smerkti arba sunaikinti.

Dabar jums, lenkai, teks išmintingai įvertinti mano išvardytus privalumus siūlant Anžu kunigaikščiui jūsų karūną arba trūkumus, jei išsirinksite kitą pretendentą. Iš mandagumo ir diskretiškumo neleidau sau apie juos kalbėti plačiau.

Tegul jūsų tėvynės globėjas ir galingasis Dievas, kurį kviečiu jums patarti, apšviečia jūsų protus ir paragina tinkamai išsirinkti, nes nuo to priklausys Lenkijos likimas!“

Monliukas baigdamas savo laišką išreiškė pagarbą ir paliudijo nuolankumą, ir tai rodė, jog jis tikrai labai trokšta patikti Seimo, susirinkusio Kaske, nariams.

Protingas ir įžvalgus nykštukas smalsiai ir atidžiai dairėsi į susirinkusius, norėdamas įvertinti, kokį įspūdį jiems padarė laiškas. Visų veiduose spindėjo pasitenkinimas.

Vienintelis aukšto ūgio vyras, išsiskiriantis puošniais drabužiais ir išdidžia laikysena, atrodė agresyviai nusiteikęs ir visaip demonstravo nekantrumą. Jis išties buvo labai susijaudinęs. Suraukti antakiai, išblyškęs veidas ir niūrus žvilgsnis rodė, kad jis apimtas apmaudo ir niršta. Nepatikli šypsena klaidžiojo jo lūpomis. Tai buvo Firlėjus.

Nykštukas jo nepažinojo, todėl akimirką suabejojo, ar tikrai prieš jį baisus ir ambicingas protestantų vadas, tad įsistebeilijo į jį ir su piktavališku džiaugsmu pastebėjo, kad Firlėjus be galo įniršęs. Baigus skaityti laišką netikėtai prasidėjo visuotinis džiūgavimas. Paaiškėjo, kad Seimo nariai palankiai išklausė Prancūzijos pasiuntinio pasiūlymą, kurį jis pateikė pagarbiai kreipdamasis į tautos vadus.

Keletas senų senatorių, kurių klausa buvo nusilpusi, panoro patys perskaityti Monliuko laišką, tad šis netrukus ėmė keliauti iš rankų į rankas.

Išmintingas Monliuko kreipimasis sužadino tautos išdidumą ir negalėjo nepatikti jos atstovams.

– Pažiūrėkite, – šūkavo Vilniaus vaivada Mikalojus Radvila, – pažiūrėkite į šį laišką ir palyginkite jį su įžūlia austrų pasiuntinių rašliava. Taip prašoma karūnos. Mums dera rodyti deramą pagarbą ir dėmesį.

– Man patinka šis prancūzas, – savo ruožtu šūktelėjo nesivaržydamas, kaip buvo įpratęs, Lietuvos didysis maršalka Chodkevičius, – jis kalba apie šlovę kaip apie savo amatą ir mus, lenkus, vertina kaip brolius, ir žinoma, pasirodė kaip draugas. Po velnių Austriją ir viską, kas susiję su ja. Atsisakau jos visiems laikams.

– Ir aš, – atsiliepė Kujavijos vyskupas, labai vertinamas bendrapiliečių dėl savo nuopelnų ir iškalbos.

– Ir aš, – po vyskupo prabilo jo draugas, garbingasis Seradzo vaivada Laskis, išgarsėjęs žygiais prieš valachus, geras pilietis, uolus tikintysis, mylimas tėvynėje, baisus ir gerbiamas svetimuose kraštuose.

– Ir aš, – neatsiliko Sandomiro vaivada Piotras Sborovskis, smarkus ir greitai užsiplieskiantis vyras, net ir jis, nors ir išpažįstantis Liuterio paklydimus, šia proga vis dėlto pasisakė už katalikus ir Anžu kunigaikštį. Gal ne tiek iš tikro patriotizmo, kiek norėdamas išardyti Firlėjaus užmačias, nes jiedu varžėsi nuo to meto, kai šis pasišovė vienintelis atstovauti protestantams.

Beveik visi pasisakė už Anžu kunigaikštį, prieštaravo tik Firlėjus ir jo dvariškiai. Jie susitelkė į atskirą būrelį ir tikrai nepritarė susirinkusiųjų entuziazmui.

– Dėl austrų, – tęsė Albertas Laskis, – ar žinote, ponai broliai, kad tie ponai nesiliauja regzti tarp mūsų intrigas. Tikrai nekaltinu jų vadovo Rozembergo, nes jis švelnus, kilnus ir vertas savo kilmės, bet Dudicijus nerimsta, jis maištininkas. Keliaudamas po šalį vienus palenkia pažadais, kitus tokiu būdu, apie kurį man gėda užsiminti bendrapiliečiams, labiau stengiasi suvilioti nei įtikinti. Pagaliau jiems pavyko paveikti infantę, šlovingos atminties mūsų velionio karaliaus seserį, ir jie paprašė, kad princesė savo autoritetu paremtų jų kurstomus neramumus. Netgi sakoma, kad jie pažadėjo jai į vyrus erchercogą, jei ji įkalbėtų liaudį perleisti jam karūną. Aš manau ir teigiu, kad Respublikoje būtų nurodyta nuošali nuo mūsų susirinkimų vieta, kur galėtų glaustis tokie triukšmadariai.

– Tai, ką pasakė labai šviesus ir daug galintis ponas Seradzo vaivada, – pakėlė balsą Kujavijos vyskupas, – man atrodo labai išmintinga. Jūs, ponai broliai, be abejo, susipažinote su laišku, kurį infantė parašė Seimui. Ji labai skundžiasi, kad yra įkalinta po velionio karaliaus mirties ir kad Respublika nerodo jai deramos pagarbos, prie kurios ją įpratino jos kilmė (čia princesė aiškiai užsiminė apie austrų pasiuntinius) ir neskiria jai deramos paramos jos išlaikymo kaštams padengti. Manau, ponai broliai, turėtume bent iš dalies patenkinti princesės Onos prašymą, kad ji nebegalėtų skųstis, patekusi į nepriteklių, nes tai nedera didžio karaliaus seseriai ir nedera Respublikai.

– Bono Deus, – šūktelėjo Chodkevičius, – kaip galite jūs, vyskupe, kreipti dėmesį į būtinai ištekėti

(Nukelta į 54 p.)

norinčios senmergės paistalus? Argi nesuvokiate, kad visus skundus jai padiktavo austrai?

– Aš labai gerai suvokiu, – atsikirto ramiai, bet tvirtai vyskupas, – aš labai gerai suvokiu, kad jūsų kalbos nederamos ir kad jūs galėtumėte būti mandagesnis, kai kalbate apie infantę.

– Man susivokti padeda tik mano kardas, – atsikirto Chodkevičius, ištraukdamas kardą iki pusės makščių, ir visi išvydo, kaip suspindo jo ašmenys.

– Žodžio ir veiksmo per daug, – neatlyžo vyskupas.

– Be abejo, – vėl įsiterpė Sieradzo vaivada, mes susirinkome tik linkėdami vieni kitiems taikos ir tikėdamiesi kartu rasti būdų, kaip suvaldyti mūsų nelaimingą šalį krečiančius neramumus. O mano šūkis šiandien ir raginimas burtis tebūnie „Tegyvuoja Anžu kunigaikštis!“

Įkvėpti visų mylimo ir gerbiamo vyro, koks buvo Albertas Laskis, pavyzdžio, o gal pasidavę tos akimirkos impulsui, daug deputatų ėmė šaukti: „Tegyvuoja Anžu kunigaikštis!“

Tada į salės vidurį išėjo Firlėjus, piktai mojuodamas dramblio kaulo lazda, inkrustuota auksu, – kaip savo aukšto rango įrodymu, ir ironiškai bei karčiai prabilo:

– Kiek suprantu, ponai broliai, jūs pirmą kartą susirinkote turėdami pagirtinų ketinimų greitai ir užtikrintai rasti vaistą nuo mūsų šalį kamuojančių negalavimų. Bet nesugalvojote nieko geriau, nesakysiu, kad efektyviau, kaip rinktis neapmąsčius ir gerai neįvertinus, patikėjus abejotinais apsukraus politiko pažadais. Žinoma, aš nesitikėjau, kad paprastas susirinkimas staiga virs rinkiminiu Seimu. Blogai, kad nėra primo ir mes negalime paskelbti bendro nutarimo.

Paskui, kiek nurimęs, kalbėjo toliau:

– Nuo Augusto mirties praėjo septyni mėnesiai ir tik šiandien susirinko visos tautos atstovai. Ką iki šios dienos valstybės labui padarėme posėdžiaudami grupelėmis? Jūs žinote, senatoriai, kad klastinga primo politika jam blaškantis tarp įvairių partijų buvo vienintelė kliūtis surengti draugišką ir nuoširdų susirinkimą bei išgelbėti Respubliką. Jus vadina karalių taryba, bet ar jūs nesėdite aukštose kėdėse tik dėl ambicijų ir puošiate tautą savo veltui demonstruojama prabanga? Ar sąžinė nesako jums, kokią pareigą privalote atlikti tėvynei? Ar neįžvelgiate pavojų dėl mūsų nusikalstamo suglebimo? Respublikos vaikai, katalikai ir protestantai, protestantai ir katalikai, mes visi viena šeima ir bendri interesai reikalauja pamiršti nesantaikas, užvaldžiusias mus per šį tarpuvaldžio laikotarpį. Sugebėkime pasiekti taiką ir ją išlaikyti, įtvirtinti ją išmintingais įstatymais, kurių pirmasis, mano nuomone, turėtų būti sąžinės laisvė ir teisė išpažinti kokį nori tikėjimą. Štai, – tęsė Firlėjus, išsitraukęs iš užančio ilgą pergamentą, – štai mano nemigo naktų ir ilgų apmąstymų vaisius. Atiduodu jį jūsų teismui, ponai broliai. Jūsų pritarimas bus man ir maniškiams patvirtinimas, kad nuoširdžiai siekiame mūsų visų trokštamos taikos.

Firlėjus ir jo šalininkai ne be pagrindo bijojo, kad katalikai paims viršų ir išrinks tautai karalių, silpnesnį arba labiau išmanantį tikėjimo klausimus nei Augustas, ir šis vėl įteisins senuosius įstatymus, nukreiptus prieš naujoves, tad tikėjosi bent jau panašių teisių, kokias turėjo Vokietijos protestantai.

Protestantai įvairias karalystėje paplitusias sektas tokiomis aplinkybėmis įvardijo kaip disidentus ir savo dekretu skelbė, kad dogmų įvairovė nuolat kursto neramumus, kurie gali išvirsti į valstybės ramybę drumsčiančius maištus. Jis kalbėjo, jogkiekvieno piliečio labui ir visuotinei gerovei nepaprastai svarbu, kad visi valstybės luomai kartu ir kiekvienas atskirai įsipareigotų sau ir savo palikuonims siekti laimės ir sąžinės laisvės, skelbti visišką tikėjimo laisvę ir niekad nepralieti kraujo dėl skirtingų nuomonių tikėjimo klausimais, netaikyti tokių bausmių kaip tremtis, įkalinimas, turto konfiskacija ir t. t.

Įsakas buvo surašytas laikantis švenčiausių žmonijos principų ir turėjo sustiprinti visų lenkų santarvę ir brolybę. Senatas negalėjo jo atmesti susiklosčius tokioms aplinkybėms, kai dėl krinkančių gretų nusilpusiems katalikams verkiant reikėjo vengti įžūlių galingo ir baisaus varžovo išpuolių.

Neįsižeidęs, kad ir katalikai pavadinti disidentais, nepaisydamas, kad tokia tolerancija, kai į vieną eilę išrikiuojamos visos į Lenkiją atkeliavusios erezijos ir Romos katalikų tikėjimas, gali turėti liūdnų pasekmių tikėjimui, Kujavijos vyskupas čiupo plunksną ir, parodęs pavyzdį savo kolegoms, pasirašė dekretą. Po jo pasirašė keli vyskupai, senatas ir pasiuntiniai. Firlėjaus ir jo šalininkų triumfas buvo visuotinis.

XXIV skyrius

Matydamas, kad senatoriai pluša priiminėdami svarbius įstatymus, nykštukas nusprendė nelaukti

jų atsakymo ir iškeliauti. Pakeliui į namus jį lydėjo ir kelią per minią skynė du stambūs haidukai. Staiga jis išgirdo šaukiant: „Pone Krasovski, pone Krasovski!“

Labai nustebęs, kad nedideliame Lenkijos mieste jį šaukia prancūziškai, nykštukas apsidairė ir iš karto atpažino Balani sekretorių Šuaneną. Šis užduseęs skubėjo prie nykštuko.

– A, tai jūs, Šuanenai, sveiki, jūs vienas? – pasiteiravo nykštukas.

– Ką tik atvykau kaip pasiuntinys, kaip matote iš mano drabužių.

– Tai iš kur jūs atvykote? Kodėl palikote Balani?

– Atvykstu iš Lomžos, kur palikau Balani.

– Jūs rimtai? Negali būti, kad jums pavyko patekti pas infantę.

– Infantės nurodymu aš ir atvykau čia. Jei abejojate, štai laiškas su jos antspaudu.

– Labai keista, – tarė nykštukas, pavartęs rankose laišką Kujavijos vyskupui, antspauduotą princesės Onos Jogailaitės herbu.

– Ak, tai nepaprastas nuotykis, romano vertas nuotykis.

– Kaip? Ką turite galvoje kalbėdamas apie romano vertą nuotykį ir infantę? Aš iš tikrųjų nieko nesuprantu. Eime pas mane ir jūs viską papasakosite. Beje, negalime likti gatvėje, kur pilna žydų, ir kvėpuoti iš visų pusių sklindančiais virtuvių dūmais.

Tegul skaitytojas nemano, kad laikinas pono Krasovskio būstas Kaskoje buvo prašmatnus. Tai buvo žydų laikoma medinė smuklė. Kad patektum į vidų, pirmiausia reikėjo apeiti gana didelę dvokiančią balą. Joje lietaus vanduo buvo sumišęs su mėšlu, kurį sekmadieniais, per šventes, muges palikdavo arkliai, kai apylinkių valstiečiai užsukdavo pragerti savo maisto produktų, tai yra iškeisti vištą arba pintinę kiaušinių į kelis stiklus degtinės ir midaus.

Krasovskis, lydimas Šuaneno, užėjo į erdvoką kambarį. Kadangi buvo šabo diena, kambarys buvo apšviestas didelėse alavinėse žvakidėse degančių žvakių, nors dar buvo diena. Žvakių skaičius atitiko šeimynos narių skaičių. Pats šeimininkas sėdėjo už didelio stalo kartu su gausia šeima. Visi vilkėjo gražiausius drabužius. Vyrai juodo šilko mantijas, ant galvų užsidėję lapių kailiu apvedžiotas šlikes (tokias kepuraites). Moterys puošėsi purpuro arba kokios kitos ryškios spalvos šilkiniais turbanais, puoštais perlais, užsimetusios baltus apdangalus, surištus po smakrais ir krintančiais iki žemės. Kaklus puošė stambūs koralų vėriniai ir auksiniai medalionai. Damaskinės suknelės buvo apvedžiotos auksiniais galionais. Persiškos prijuostės, nėriniais arba galionais labai kruopščiai puošti korsetai, iš po kurių matėsi riešus apgobusios marškinių rankovės, suteikė joms rytietiško grožio ir sunkiai apibūdinamo kilnumo, atskleidžiančio, kad šiandien ta iš visur gujama, visur žeminama, niekinama tauta kažkada buvo Dievo išrinktoji.

Tame pačiame kambaryje prie pertvaros buvo išrikiuotos lovos su indiškomis užuolaidomis, vadintomis *bette*. Jos buvo skirtos suaugusiems šeimos nariams, nes vaikai paprastai gulėdavo ant krosnies. Keli valstiečiai ir pono nykštuko arklius prižiūrintys tarnai iš nedidelių alavinių taurelių gurkšnojo degtinę, o šeimininkė ėmė iš jų pinigus, suspausdama juos savo prijuoste, nes jų papročiu šabo dieną negalėjo liesti to taip jos tautos mėgstamo metalo.

Krasovskis ir Šuanenas skubėjo pereiti tokią smagią šeimos buveinę, bet pakeliui juos sustabdė šeimininkas ir, nusiėmęs šlikę, kukliai, bet mandagiai pasiūlė pasivaišinti kugeliu ir uogienėmis su prieskoniais.

Pastūmęs tamsaus kambario, kurio baldai tebuvo lentinė lova ir dvi medinės kėdės, duris, nykštukas prisėdo ant nedidelės kelioninės skrynelės, pirštu parodė Šuanenui į taburetę ir ėmė šūkčioti:

– Ne, ne, tai nesuvokiama, infantė gali pamilti Balani!

Šuanenas netvėrė juokais:

– Kas gi jums prišnekėjo tokių keistų dalykų?

Šiek tiek sutrikęs nykštukas nebedrįso ką nors dar sakyti ar klausinėti, nes bijojo, kad nebūtų apsirikęs, bet Šuanenas išsitraukė Balani laišką.

– Štai, – tarė nykštukui, – Balani jums paaiškins geriau už mane. Aš išeinu, užsuksiu vėliau.

Susimąstęs nykštukas atplėšė storą voką ir pradėjo skaityti.

„Mano drauge, globėjau, angele sarge, kaip galėčiau išsakyti jums savo laimę, išpasakoti, ką jaučiu, kokie pokyčiai įvyko mano gyvenime, arba tiksliau mano sieloje? Aš laimingiausias žmogus, pagaliau aš myliu. Ką aš kalbu? Aš myliu, dievinu dangišką sutvėrimą, žavingiausią ir tobuliausią Dievo sutvėrimą. Poreikis ką nors mylėti, rusenęs mano širdyje nykioje vienatvėje, ir juodos mintys staiga virto

(Nukelta į 56 p.)

jausmu, to jausmo negaliu nusakyti, jis sužadino mano širdyje nepažintų malonumų proveržį. Manau, kad mano normalus gyvenimas prasidėjo tą dieną, kai pirmą kartą išvydau tą, kuria žavėsiuosi amžinai. Nelabai prisimenu, ką veikiau iki tos palaimintos dienos. Viskas, kas nėra ji, man yra niekas. Koks aš laimingas! Nepavargsiu to kartoti.

Nebegaudamas iš jūsų naujienų po to, kai pranešėte man, kad Valanso vyskupas paskirtas pasiuntiniu Lenkijos respublikoje, nutariau kuriam laikui išvykti iš Krokuvos, nes ten man dažnai ramybės nedavė imperatoriaus pasiuntiniai, nes imperatorius įtarė, kad esu slaptas agentas, ir nepatikliai stebėjo mane. Man kilo mintis aplankyti Lenkijos infantę, kuri po brolio Žygimanto Augusto mirties apsigyveno pilyje prie Lomžos miesto Mazovijos vaivadijoje. Sumanymas man pasirodė toks išmintingas ir taip derantis su Prancūzijos interesais, nes daug ką galėjau pasiekti per šią princesę, kuri neišvengiamai turėjo tapti labai populiari tarp lenkų. Suskubau apie tai pranešti Voiničiaus kaštelionui Jonui Romualdui, grafui Tenčinskiui, jaunam, ypatingai nusipelniusiam didikui; su juo buvau užmezgęs artimą pažintį dar gyvendamas Krokuvoje.

Kaštelionas manęs visiškai neatstūmė, bet išvardijo, kokių kliūčių gali kilti įgyvendinant mano sumanymą. Jis paaiškino, kad senatas labai bijo didelės įtakos, kurią gali padaryti infantė ir paveikti Seimo nuotaikas: „Imta saugoti jos buveinę ir jūs buvote liudininkas, koks kilo triukšmas ir nepasitenkinimas, kai austrų pasiuntiniai neapgalvotai sumanė pareikšti pagarbą princesei, nepaisydami kategoriško senato draudimo. Jums iškils nemažiau problemų, bet galiu jums pasiūlyti būdą, kaip viską sutvarkyti. Turiu dvarą greta pilies, kurioje gyvena infantė. Užsukite pas mane. Jūs svetimšalis, keliautojas, o aš turiu giminaitį infantės dvare, gal mums pavyks patekti pas princesę Oną.“ Jis išvyko į savo dvarą, o po kelių dienų iškeliavau ir aš. Dabar prasideda įdomiausias mano gyvenimo tarpsnis.

Prieš pasiekiant vietovę *** tenka pervažiuoti didelę girią, priklausančią karališkosioms Lomžos valdoms. Susižavėjęs laukinių tų vietų grožiu, kur įvairiausi medžiai formuoja tamsų žalią skliautą, pro kurį vos matosi dangaus žydrynė, liepiau Šuanenui ir savo palydovams keliauti pirmyn. Likęs vienas paleidau savo žirgą laisvai ganytis, atsisėdau prie paparčio greta upeliuko, kurio pakrantės apaugusios vešliomis nendrėmis. Saulės spindulius dengė juodų eglių smailos viršūnės, kaip auksinis skliautas iškilusios virš žalios lapijos. Jos auksino vandenį, tyliai palengva čiurlenantį kaip ir liūdnos mano nykaus gyvenimo dienos. Vėsa, pavėsis ir tyla, – viskas skatino mane ilsėtis ir žadino manyje melancholiją, tad ėmiau perkratinėti įvairiausius savo gyvenimo įvykius, beprasmius net ir mano akimis žiūrint.

„Deja, – mąsčiau, – apie ką gali galvoti žmogus, prie nieko neprisirišęs ir niekada nemylėjęs!“

Apgailestavau, kad mano charakteris nesuvokiamai keistas. Griežtas Paduvos vienuolyno režimas ir vienatvė, kurioje buvo palaidota mano jaunystė, man atrodė tikra kančia. Vėliau buvau įmestas į Paryžiaus linksmybių sūkurį ir patyriau įvairiausių malonumų, intrigų, susipažinau su dvaro gyvenimu. Mačiau gražuolių, bet nė vienos nepamilau. Mano meilės trokštanti širdis nieko nepriėmė. Išpasakosiu jums visas savo kvailystes. Beveik nevalingai išsitraukiau gabalėlį stiklo, ant kurio buvo nupieštas dievinamas veidelis, ir vėl liūdnai žavėjausi žavingais bruožais, veltui klausdamas savęs, kieno jis. Staiga išgirdau šuoliuojant arklį ir nubudau iš savo sapno. Persigandęs išvydau jauną moterį prabangiais medžioklės drabužiais, sutaršytais plaukais. Jos koja buvo įstrigusi balnakilpėje. Sukandęs žąslus ją nešė nesuvaldomas žirgas, šuoliuojantis į upę. Puoliau jam priešais, sustabdžiau viena ranka, o kita išlaisvinau damos kojį iš balnakilpės ir paleidau pavadžius. Tada arklys nušuoliavo į mišką. Man terūpėjo, kaip padėti moteriai, kuriai buvo iškilęs siaubingas pavojus.

Ji gulėjo ant žolės nerodydama nė menkiausių gyvybės ženklų, veidas aplipęs dulkėmis ir suteptas krauju. Jos būklė buvo tokia baisi, kad jos neatpažintų tikra motina.

Apimtas giliausios užuojautos,pasilenkiau prie jos ir baimindamasis pridėjau ranką prie širdies. Pajutau, kad ji plaka, taigi, moteris gyva. Nubėgau prie upės vandens ir apšlaksčiau jai veidą. Nudžiugau supratęs, kad kraujas sruvo ne iš žaizdos, bet tekėjo iš smarkiai sumuštos nosies. Priklaupęs greta prilaikiau ranka jos galvą. Susigraudinęs pajutau nepaaiškinamą nerimą, žiūrėjau į nuostabų veidelį, kuris man pasirodė kažkur matytas. Nesuvaldžiau sielą užplūdusių jausmų.

„Taip, tai ji, – karštai sušukau mintyse, – tai ta,

kurios taip ilgai ieškojau! Didis Dieve, argi turėjau išvysti ją mirštančią? Teisingasis dangau, grąžink jai gyvybę arba pasiimk manąją.“

Nerimavau, kad ji išbalusi, nežinojau, kokios pasekmės bus dėl sumuštos galvos, tad nedvejodamas nutariau, jei ji neprabus, pradėti ją gaivinti. Jūs žinote, mielas drauge, kad gyvendamas Paduvos vienuolyne išmokau slaugyti ligonius, aprišti žaizdas, stabdyti kraujavimą. Šią akimirką buvau labai dėkingas tiems, kurie įdėjo daug pastangų ir paruošė mane suteikti pagalbą žmonėms. Visada nešiojausi su savimi rankinę su įrankiais. Griebiau lancetą ir žirkles. Perkirpau gražiausią pasaulyje rankutę spaudžiančią rankovę ir drebėdamas vien nuo minties, ką turėsiu išdrįsti padaryti, pakėliau akis į dangų, kad jis suteiktų man stiprybės. Pagaliau pradėjau leisti kraują, ir kiekvienas jo lašas atrodė esantis ir mano. Sulaikiau kvėpavimą ir nenuleidau akių nuo išbalusio veido, būgštaudamas, trokšdamas ir vildamasis taip, kad sunku ir apsakyti, laukiau, kol ji ims rodyti gyvybės ženklus. Pagaliau jai iš krūtinės išsiveržė atodūsis ir skausminga dejonė. Jos ilgos tamsios blakstienos prasivėrė. Kokia laimė, mano drauge. Pirmasis, kurį ji išvydo, buvau aš!

Tą akimirką girioje pasigirdo žirgų kanopų dundėjimas ir medžiotojų balsai. Apsiverkusi, garsiai vaitodama ir šaukdamasi Vandos, atbėgo moteris, lydima kelių vyrų, vilkinčių puošnias medžioklines livrėjas.

„Žiaurūs žmonės, – pagalvojau, – jie atims ją iš manęs. Ak, argi negalėtų palikti jos su manimi šioje dykynėje. Argi ne aš sugrąžinau jai gyvybę.“

Tačiau moteris, iš kurios skausmo ir išgąsčio buvo galima suvokti, kad tai Vandos motina, puolė ant kelių ir apkabino Vandą, kuo švelniausiai ją glostė ir vadino malonybiniu vardu. Prancūziškai ji kalbėjo taip, lyg tai būtų jos gimtoji kalba.

Alpulio išvarginta, netekusi kraujo Vanda žiūrėjo, bet nematė, ir tas žvilgsnis kėlė jaudulį.

Susigraudinęs tyliai stebėjau abi moteris. Žmogiškųjų jausmų proveržiai visada jaudina mano širdį ir žadina gilias emocijas. Mačiau vargšės motinos švelnumą, išgąstį, nerimą. Ji laikė apkabinusi dukterį ir, atrodė, kad vis dar netiki, jog ji gyva. Vėl prisiminiau savo gyvenimą. „Ar aš kada nors išvysiu savo motiną?“ – pagalvojau.

Staiga ponia pastebėjo, kad dukrai iš rankos teka kraujas, ir suriko taip, kad susijaudinau ir aš: „Ji sužeista. Gelbėkite, dėl Dievo, gelbėkite!“

– Nurimkite, ponia, – tariau priėjęs arčiau.

Kol aš ją raminau ir bandžiau išsklaidyti jos baimę, moteris įsmeigė į mane dideles juodas akis.

– Prancūzas, – jausmingai šūktelėjo, – tautietis. Ak, dangus mums siunčia jus. Jūs chirurgas, pone?– klausinėjo atidžiai mane stebėdama.

Užuot atsakęs atsiklaupiau prie man į širdį kritusios Vandos ir paprašiau jos duoti savo ranką, nes pamaniau, kad laikas stabdyti kraujavimą.

Šiek tiek nuraudusi Vanda vogčiomis žvilgtelėjo į mane, paskui ilgesingu žvilgsniu, dėl to ji tapo dar gražesnė, pažvelgė į motiną ir toji padavė man ranką, kurią laikė savojoje.

Mano ranka drebėjo, užplūdusias emocijas galėjau įveikti tik atlikęs mielą darbą, nes Vanda labai maloniai tarė man: „Nebijokite nieko, jūs nesukeliate man skausmo.“ Tai buvo pirmieji jos ištarti žodžiai. Jos balsas skambėjo švelniai, jis derėjo su visa jos esybe. Aš sugebėjau susivaldyti. Žinojau, kad bet koks judesys gali būti jai pavojingas, tad maldavau nieko nekalbėti. Paprašiau surasti neštuvus ir jie netrukus paskubomis buvo padaryti iš medžiotojų suneštų gūnių bei apsiaustų. Į juose atsargiai paguldė Vandą.

– Ar galiu tikėtis, pone, – kreipėsi į mane Vandos motina, – kad sutiksite mus palydėti iki infantės pilies?

– Ką tik ketinau prašyti jūsų leidimo, – skubiai atsakiau.

Žavingoji Vanda pažvelgė į mane ir dėkodama linktelėjo galva. Jos motina žingsniavo greta neštuvų ir laikė suspaudusi dukters ranką, o aš padėjau nešti neštuvus, kad galėčiau nuolatos būti šalia jos, kad kvėpuočiau tuo pačiu oru, o mano žvilgsnis svaigtų nuo tokio mielo vaizdo. Mane piktino nesiliaujantys Vandos motinos klausimai. Ji kas akimirką rūpestingai teiravosi, kaip ji jaučiasi, ar vis dar yra išblyškusi, ar jau atsigavusi. Nors Vanda ir toliau taip pat švelniai atsakinėjo, kad dabar jaučia tik didelį nuovargį ir yra dar šiek tiek susijaudinusi, klausimai nesiliovė. Pagaliau išdrįsau paaiškinti motinai, kad ji turėtų labiau rūpintis savo dukros ramybe.

– Mano dukros? – melancholiškai pakartojo nepažįstamoji ponia. – Vanda yra seniūno Odolinskio dukra...

– Tai jūs nesate jos motina? – paklausiau nustebęs.

– Visą laiką stengiausi ją pavaduoti. – Ir Vanda

(Nukelta į 58 p.)

prispaudė prie širdies draugės ranką, o jos žvilgsnis kalbėjo: „Taip, jūs man esate viskas.“

Susijaudinęs iki ašarų, susižavėjęs pagalvojau, kad ji moka mylėti.

Visi tylėjome, tik sugaudavau moters, kurią maniau esant Vandos motina, atidžiai mane tyrinėjantį žvilgsnį. Man būtų labiau patikę, jei į mane būtų žiūrėjusi Vanda, tačiau savotiškai troškau susipažinti ir su seniai Lenkijoje gyvenančia tėvynaine. Manau, kad ir ji, stebėdama mane, svarstė, kas toks tas jaunas prancūzas.

Saulė jau buvo nusileidusi prieš kokią valandą, kai pasiekėme infantės namus. Jie man pasirodė ir liūdni, ir vieniši. Pro sutemas vos galėjai įžiūrėti rūmus iš nuo laiko pajuodusio ąžuolo. Jie stovėjo viduryje didelio kiemo tarp dviejų eilių pušų, simetriškai apkarpytų kaip rutuliai, obeliskai ir pan.

Keletas juodais drabužiais apsirengusių (nes dar buvo gedima karaliaus Žygimanto) infantės tarnaičių kaip vaiduokliai klaidžiojo po tais medžiais, kurių tamsūs atspalviai dar patamsėjo, nes iš už horizonto kilo blyškus mėnulis. Nežinau, gal tų vietų liūdesys paveikė mano sielą, bet, eidamas per kiemą, pajutau keistą baimę, tarsi laidotuvėse neščiau neštuvus, ant kurių gulėjo Vanda. Nepažįstamąją ponią, be abejo, kamavo panašios mintys, nes ji labai nerimaudama palinko į mane ir paklausė, ar nekilo pavojus.

– Ne, ponia, ne. Dangus mus globoja.

Pasklidus žiniai, kad mes atvykstame, mus pasitiko spiečius moterų iš infantės palydos. Visos buvo apsigobusios plačiomis juodomis skraistėmis ir visos viena per kitą jaudinosi, stengėsi pareikšti užuojautą. Šią akimirką tai galėjo tik dar labiau sudirginti Vandą, bet, ačiū Dievui, jos netruko išsilakstyti, o bėgiodamos rūmų koridoriais, be abejo, išgąsdino infantę savo perdėtais pasakojimais apie nelaimę, ištikusią seniūno Odolinskio dukrą. Sekdamas paskui Vandą iki jos buto išgirdau, kaip pranešė, jog ateina infantė, ir ji netrukus pasirodė. Princesė Ona nei jauna, nei graži, bet jos veide švytėjo gerumas. Ji sunerimusi visų klausinėjo apie Vandos būklę. Supratau, kad ji jaučia tai merginai ypatingą prieraišumą, ir aš tai karališkos kilmės princesei pajutau kuo švelniausią pagarbą.

Išgirdusi, kad aš suteikiau pagalbą Vandai ir ją atgaivinęs išgelbėjau nuo neišvengiamos pražūties, princesė Ona itališkai paragino mane ir toliau rūpintis savo jaunąja drauge. Nieko netaręs pagarbiai nusilenkiau, svarsčiau, ar ir toliau turiu laikytis inkognito, ar privalau atskleisti princesei tiesą ir paaiškinti, kad ji dėl manęs klysta. Ji nepaliko man laiko pasiaiškinti, nes kilstelėjo savo platų juodo krepo apsiaustą, krentantį iki žemės, priėjo prie Vandos, švelniai pabučiavo jos išbalusią kaktą, pasiruošusi tuoj pat išeiti, lydima savo moterų ir ponios prancūzės. Tada melancholiškai nusišypsojo ir aš dar spėjau išgirsti ją sakant:

– Ponia Ljetar, manau, nebūtina jums rekomenduoti jūsų jaunąjį tėvynainį. Dievas žino, kaip jį čia priims, nes nepriteklių kenčiu ir aš pati. Odolinskio nėra, beje, jis niekuo nesirūpina, jam neįdomi net jo dukra.

Susijaudinau išgirdęs taip kalbant gausios karalių šeimos atstovę, garsią paskutinę Jogailaičių kraujo palikuonę. Apsidairęs aplink gerokai nustebau išvydęs, kad rūmai, skirti gyventi Lenkijos infantei, kol šalyje tarpuvaldžio neramumai, visiškai apleisti.

Koridorius, kuriuo tą akimirką žengė princesė, buvo išklotas tokiomis aptrupėjusiomis plytomis, jog reikėjo saugotis, kad nesukluptum žengdamas žingsnį. Vėjas švilpavo pro išdaužtus langus ir išsiklaipiusias duris, pro jas matėsi, kaip ant sienų juda sukabinti gobelenai, o ponios, einančios priekyje ir šviečiančios princesei kelią, turėjo pridengti žvakes rankomis.

Sugrįžusi į Vandos būstą, ponia Ljetar paėmė mane už rankos ir nuvedė prie Vandos, gulinčios alkove. Ponia Ljetar praskleidė užuolaidą. Vanda atrodė giliai įmigusi, bet miegojo neramiai, jos skruostai buvo skaisčiai raudoni. Tačiau pulsas nerodė ją turint karščio. Vaizduodamas gydytoją, skyriau jai gaivinamo gėrimo. Ponia Ljetar vis nerimo ir nuolat klausinėjo manęs, ar tai ne kontūzija, ar nepažeistos galvos kraujagyslės.

– Laiku nuleistas kraujas, – paaiškinau jai, – patikimai apsaugo nuo pavojaus, kurio jūs bijote. Tačiau jus nuraminti galėčiau tik apžiūrėjęs panelės galvą.

Ponia Ljetar atsargiai atrišo naktinę Vandos kepuraitę. Mergina neprabudo. Išvydau tankių, šviesių pelenų spalvos plaukų kupetaitę. Jie blizgėjo ir buvo glotnūs kaip šilkas. Atsargiai, pagarbiai, švelniai ir meiliai paliečiau ranka žavingą galvutę. Gal stori tankūs plaukai apsaugojo galvą, nes po tokio pavojingo kryčio nesimatė nė menkiausio įbrėžimo. Vis dėlto pasiūliau poniai Ljetar pabudėti prie Vandos ir ji mielai sutiko ai padaryti. Abu susėdome prie lovos. Jos užuolaidos buvo nu-

leistos. Kurį laiką tylėjome ir man pasirodė, kad ponia Ljetar smalsiai mane stebi. Aš pats pajutau nesuvokiamą trauką prie jos. Moteris nebejauna. Nors labai sulysusi ir išvargusi, ji tebebuvo patraukli, o gražesnių akių niekur nebuvau regėjęs. Jos kalba, manieros, žvilgsnis ir veidas liudijo savotišką egzaltaciją, romantišką dvasią, aistrą. Turiu, be abejo, nedaug patirties, bet kai atsidūriau pasaulietiniame gyvenime, stebiu daug ir esu įsitikinęs, kad tos moters likimas nepaprastas, kad jos gyvenime būta didelių aistrų arba didelių nelaimių.

Pagaliau ponia Ljetar prakalbo pirmoji:

– Mes abu prancūzai, koks atsitiktinumas mus čia suvedė?

Paskui atidžiai nužvelgė mane.

– Ne, – tarė, – jūs tikrai nesate tas, kuo dedatės.

Pajutau, kad raustu, ir nuleidau akis.

– Jei įvyko koks nors nesusipratimas, tai aš čia niekuo dėtas.

– Pone, jūs neišmanote, kaip supratau, medicinos ir išdrįsote teikti pagalbą seniūno Odolinskio dukrai.

– Dėl to labai nebūgštaukitekite, ponia, žinojau, kad privalau tai padaryti, ir tikrai būčiau tūkstantį kartų mieliau rizikavęs savo, o ne gerosios Vandos gyvybe.

– Tai kas gi jūs esate, pone?– šiek tiek valdingu tonu pasmalsavo sunerimusi ponia Ljetar.

Buvo nenaudinga ir galbūt netgi neišmintinga užsispirti ir laikytis inkognito. Prisipažinau, kad esu slaptas Prancūzijos emisaras, bet savo vaidmenį beveik atlikau, nes ne paslaptis, kad atvyko mūsų tautos pasiuntinys, jis ir paskelbs apie Anžu kunigaikščio pretenzijas į Lenkijos sostą. Aš turėjau ketinimų prisistatyti infantei, išsiaiškinau, kad ji gyvena savotiškai įkalinta ir savo dvare nepriima nė vieno svetimšalio. Tad nutariau priimti vieno savo draugo, Voiničiaus kašteliono, pakvietimą ir keletą dienų paviešėti jo valdose. Girioje sustojau pailsėti, be abejo, mane paskatino dangus, numatęs, jog turiu išgelbėti Vandą. Ten ją ir išvydau...

– Gana, gana, maldauju, – ėmė prašyti ponia Ljetar ir prisidengė veidą rankomis, – vis dar regiu, kaip tas baisus žirgas tempia nelaimingąjį vaiką... Kiek kartų prašiau nesėsti ant jo, bet ji tokia energinga, tokia neatsargi... Nesuprantu, kaip aš gyva atbėgau iki jos... Ak, pone, – kalbėjo sunėrusi rankas, – kiek aš jums skolinga. Kas aš būčiau netekusi Vandos?

Ji dėkojo man už gerumą...

Paskui prancūziška greitakalbe pasipylė tikra klausimų lavina apie mano kilmę, šeimą ir t. t.

Patikėkite, tarp tų klausimų būta ir gana keblių man. Pavyzdžiui, nelabai norėjau pasakoti jai savo įtarimus, arba tiksliau, spėliojimus dėl savo gimimo. Pasakiau tik, kad netekau tėvų labai anksti, kad buvau auginamas Paduvos vienuolyne Italijoje ir rengiamas tapti dvasiškiu. Bet nejutau pašaukimo, tad, baigęs mokslus, sugrįžau į Prancūziją ir ten, globojamas kilmingo lenko, akredituoto Prancūzijos dvare (iš karto paminėjau jus) bei remiamas Valanso vyskupo Monliuko, tuo metu jau paskirto pasiuntiniu į Lenkiją, gavau mielą užduotį kaip keliautojas, neturintis jokio diplomatinio statuso, vykti į Lenkiją stebėti, kaip lenkai vertina Anžu kunigaikštį.

Nežinau, gal man tik pasirodė, bet manau, kad, ištarus Monliuko vardą, ponia Ljetar suvirpėjo. Išties toje moteryje slypi kažin kas nepaprasta. Ji susijaudinusi pasiteiravo, ar seniai pažįstu Valanso vyskupą. Atsakiau, kad lyg prisimenu jį kartą matęs vaikystėje, o sugrįžęs iš Italijos turėjau nedaug progų su juo bendrauti, nes labai greitai gavau įsakymą keliauti į Lenkiją.

– Kiek jums metų?– dar paklausė.

Nutariau paklausyti vyskupo patarimo. Jis liepė man dėtis keleriais metais vyresniu, nei esu iš tikrųjų, nes greičiausiai būgštavo, kad nepasirodyčiau per jaunas man patikėtoms pareigoms.

– Dvidešimt penkeri, – lėtai pakartojo ponia Ljetar, – jūs atrodote jaunesnis.

Ji atsiduso ir susimąstė.

Aš taip pat išdrįsau šio to pasiteirauti. Paklausiau ponios Ljetar, kokios priežastys atvedė ją į Lenkiją, ar seniai ji šioje šalyje?

– Bėda, – atsakė ji, – bet kai atsirado Vanda...

Nelaukdama, kol imsiu smalsauti, ji šį bei tą atskleidė. Papasakojo, kad seniūno Odolinskio žmona buvo labai aukštos kilmės moteris, tolima giminaitė to jauno didiko, apie kurį neseniai kalbėjau. Ji savo vyrui atnešė didelius turtus, bet netrukus po vedybų mirė pagimdžiusi dukterį. Vaikas paveldėjo iš motinos silpną sveikatą, tad buvo būgštaujama dėl jos gyvybės.

– Prancūzijoje susipažinau su seniūnu Odolinskiu. Jis žinojo, kad skurstu, niekas negali manęs paremti, neturiu tėvų, turto, tad šis didikas pasiūlė prieglobstį Lenkijoje ir aš dėkinga sutikau. Atvykau į šią svetingą šalį ir patekau tarp kilnių žmonių,

(Nukelta į 60 p.)

užjaučiančių nelaiminguosius. Radau čia ne laimę, ne, laimė ne man, ir jos man niekada nepatirti, bet bent jau pamiršau savo vargus. Seniūnas Odolinskis pageidavo, kad imčiausi auklėti jo dukrą. Nenuvyliau jo pasitikėjimo. Buvau tam vaikui kaip motina. Ir tikrai atstojau ją, nes, didelei ją pasmerkusių gydytojų nuostabai, ji, kaip sakoma, sugrįžo į gyvenimą. Dėl mano rūpinimosi. Nuo tada visos mano mintys, jausmai ir visas mano gyvenimas pašvęsti tik Vandai. Ji man už tai karštai atsidėkojo. Vanda labai prisirišusi prie manęs, be galo pasitiki manimi, tokius jausmus įkvėpti gali tik švelni ir atsidavusi motina. Jos tėvas keistas materialistas, jis domisi tik pinigais ir ieško galimybių pagausinti ir taip didelį turtą. Tad Vandą suprantu aš vienintelė. Jūs ją matėte, bet jums tai tik gražus veidelis. Jūs negalite suprasti jos sielos, tai galiu padaryti tik aš. Jos jautri, mylinti širdis visada bijo ką nors įžeisti arba įskaudinti. Ji pasiruošusi dėl kitų žmonių gerovės paaukoti savo pačios laimę. Reikia pažinti ją nuo pat vaikystės, kad galėtum kaip aš įvertinti jos puikų būdą ir gyvenimą kartu su ja. Nors gimė prabangoje, ją traukia gamtos prieglobstis, jai miela laukų laisvė. Turtą vertina tik kaip priemonę padėti nelaimingiesiems. Kiek kartų girdėjau, kaip sielvartavo dėl nelygybės tarp žmonių ir beveik drįso šauktis Dievo teisingumo, nors niekas neturi teisės kištis į jo sprendimus. Kiek kartų man teko tramdyti jos beribį ir neišsenkantį dosnumą. Jos sielos tyrumas ir nekaltumas kelia minčių apie dangų ir angelus. Ji nekenčia blogio ir negali jo pateisinti. Ydų kupini žmonės, jos akimis, yra protą praradusios būtybės. Ji tiki, kad visi gali būti geri ir dorybingi, nes jos pačios siela iš prigimties linkusi į dorybę.

Šiandien jos laimei nieko netrūksta. Vanda pasiekė tą laimingą gyvenimo tarpsnį, kai viskas yra viltis, o ateitis vaizduotėje piešiama kaip ilgas ir kerintis gyvenimas, kurį puošia pačios gražiausios ir labiausiai jaudinančios, dorybę vertinančios širdies iliuzijos. Bet ateis diena, ir ji galbūt jau netoli, kai mano švelnumo nebepakaks tai pernelyg jautriai širdžiai. Ji pati ims ieškoti sau artimo žmogaus. Kur surasti tą gerumo idealą, susikurtą vaizduotės, nes tobuliausias modelis yra ji pati? Ar egzistuoja širdis, verta jos širdies, širdis, galinti įvertinti jos dorybes, mylėti ją tokią, kokia ji yra, mylėti ją tik tada, kai ji pati panorės būti mylima?

Sužavėtas jos kalbos puoliau poniai Ljetar po kojomis ir man nejučia išsprūdo.

– Taip, – prasitariau, – yra tokia širdis, ji ją mylėjo dar jos nepažinusi!

– Ką jūs norite pasakyti? – pasiteiravo ponia Ljetar. Ją labai nustebino mano poelgis ir išsprūdę žodžiai.

– Pažvelkite, – kalbėjau be perstojo, išsitraukęs iš užančio savo tapytą paveikslą. – Štai ta, kurią nesiliauju dievinęs jau treji metai ir visus trejus metus veltui ieškojau tos, kurią dangus man parodė šiandien. Spręskite pati, kokia tai laimė, ir atleiskite už mano kliedesius, kuriuos ji išprovokavo...

Ponia Ljetar, laikydama rankose paveikslą ,priėjo prie šviesos.

– Ką aš regiu, – prakalbo, – tai Vandos portretas. Nieko nesuprantu... Vanda niekada nepageidavo, kad ją tapytų, bet čia tikrai ji. Jos akys, šypsena, veidas, tik jos plaukai šviesūs.

Tada nieko neslėpdamas papasakojau jai apie tos aistros kilmę, apie tai jūs be paliovos pokštaujate. Nemanau, kad išprotėjau, priešingai, jos akyse išskaičiau, kad ji mano mane esant Vandai skirtą. Meilė retai kada apsieina be spėliojimų.

Ponia Ljetar žiūrėjo tai į mane, tai į portretą, šypsojosi, verkė ir džiaugėsi.

– Tai, ką pasakėte, – kreipėsi ji į mane, – šiek tiek netikėta. Aš jūsų už tai tikrai nesmerksiu, nes jaučiu jums simpatiją ne vien tik kaip jūsų tėvynainė, bet taip, lyg būčiau motina.

Jos kalba mane sujaudino.

– Ak, – atsakiau, – neprieštarauju ir visada kliaukitės paties pagarbiausio sūnaus prisirišimu.

Ji susijaudinusi priglaudė mane ir iš akių jai nuriedėjo kelios ašaros.

– Paklausykite manęs, – tęsė ji, – padorumas, pagarba reikalauja, kad infantė žinotų, kas jūs. Aš apsiimu tai sutvarkyti, bet atsargumas reikalauja, kad visų akyse liktumėte tas, kuo pasiskelbėte esąs. Jums nebus sunku apsimetinėti, nes per kelias ljė aplinkui vienintelis gydytojas yra nemokša izraelitas.

– O Vanda? – paklausiau skausmingai.

– Nebijokite, Vanda sužinos teisybę. Jau pradeda aušti, jums tikrai derėtų šiek tiek pailsėti. Bijau, kad infantė sakė tiesą ir jūsų čia laukia ne pati prašmatniausia viešnagė.

Taip kalbėdama ji nusivedė mane į jauno pažo kambarį. Pažas užleido man savo varganą guolį,

užklotą užtiesalu. Ponia Ljetar vėl labai mandagiai puolė manęs atsiprašinėti, tad ją nutraukiau.

– Griežtas auklėjimas Paduvos karmelitų vienuolyne išugdė manyje didesnį nuosaikumą, nei jūs galėtumėte patikėti, ponia, – paaiškinau ir palydėjau ją iš kambario.

Man pasisekė, nes ant stalo radau paliktą rašyklinę ir keletą lapų popieriaus, tad iš karto sėdau jums rašyti. Sudie, jau vėlu, skubu aplankyti Vandą. Mano drauge, žinokite, kad aš labai labai laimingas!“

XXV skyrius

Rytas.

„Rašau toliau. Dar prieš man įeinant į Vandos kambarį ponia Ljetar perspėjo mane, kad atvyko seniūnas Odolinskis. Užėjau vidun. Vanda gulėjo ant turkišku audeklu užtrauktos sofos. Galvą buvo nerūpestingai apsivyniojusi indišku šaliu, jo galai krito jai ant krūtinės. Suknelė buvo sniego baltumo ir tokia plona, kad atrodė lyg permatoma. Apvedžiota turkiškais raštais, auksas spindėjo tarp įvairiaspalvių šilko atspalvių, švelnios klostės krito taip, lyg skulptorius būtų sumanęs užmaskuoti grožį. Ant gražiausios pasaulyje kojytės tviskėjo auksu siuvinėta raudono tymo šlepetė.

Išvydusi mane Vanda išraudo ir užmerkė akis, jas puošė ilgos blakstienos. Ne, mano drauge, nebandysiu nupiešti jums tą kerintį grožį. Nesunku atkartoti veido bruožus, bet argi įmanoma atkartoti jų grakštumą, dangišką šypsenos išraišką ir sudvasintą veidą. Pamatysite pats!

Seniūnas Odolinskis, sėdėdamas dideliame paauksuotos odos krėsle greta dukters, nesiteikė atkreipti dėmesį į kuklų chirurgą, kuriam teko garbė išgelbėti jo vienturtę dukterį, visų jo turtų paveldėtoją. Nežinau, ar pažįstate jį? Tai stambus, apkūnus vyras, dar galėtų būti gražus, jei nebūtų pernelyg nutukęs. Vilkėjo kinišką chalatą ir rūkė ilgą pypkę iš jazmino. Kalbėjo nosiniu balsu ir nutildavo po kiekvieno sakinio, kad patrauktų dūmo.

– Nagi, kvailute, Achmetas iškrėtė jums pokštą? Vos nenusisukote sprando. Vieną dieną taip ir nutiks, jei neklausysite manęs.

Po tokios „švelnios“ tėvo kalbos nutariau nelaukti ir, vedamas ponios Ljetar, žengiau artyn.

– Jaučiuosi puikiai, – atsakė Vanda į mano klausimus apie sveikatą.

– Manau, daktare, – įsiterpė seniūnas, – kad ji pernelyg dejuoja, argi ne? Jos skausmas greitai praeis?

Kadangi nieko neatsakiau, nežinau, kaip jis įvertino mano tylėjimą, bet netikėtai išsitraukė iš kišenės auksinį laikrodį su rubinais puošta grandinėle ir patenkintas savimi ištiesė jį man. Kalbama, kad jis gali būti švaistūnas ir lengvabūdis, bet kartais būna šykštus ir savanaudis. Aš jį tik pasveikinau, bet dovanos nepriėmiau.

– Kaip, – suriko jis ir iš nustebimo net pypkė jam iškrito, – gydytojas mėgėjas, originalus atvejis, tokio man niekada nėra pasitaikę nė per vieną kelionę. Tiek jau to, – ir ramiai įsikišo laikrodį į kišenę.

Pastebėjau, kad žavingame Vandos veide šmėstelėjo sutrikimas, gal net kančia. Supratau, kaip ji jaučiasi, ir iš karto išėjau. Patraukiau pasvajoti į sodus, apsodintus medžiais, tarp jų buvo išmėtytos grubiai iškaltos akmeninės ir medinės statulos, daugelis apdaužytos. Mane užplūdo minčių spiečius, tokių pat keistų, kaip ir prieš akis stūksantys objektai. Aš slinkau didelio kanalo pakrante. Man iš galvos vis nėjo Vandos tėvo, šalto, tuščio ir nejautraus žmogaus, paveikslas. Galvodamas apie jį jaučiau neįveikiamą neviltį. Visi malonūs įspūdžiai, kuriuos sužadino pokalbis su ponia Ljetar, ir pačios mieliausios viltys po truputį vyto, kaip slenkant vakaro tamsai užsiskleidžia gėlių žiedai. Ateitis man atrodė netikra, neaiški, kaip ir praeitis. Slaptas, baisus balsas kalbėjo: „Laimė tau tik šmėstelės prieš akis.“ Veltui bandžiau nuvyti širdį slegiančias mintis. Ėjau sparčiai, mindžiodamas ir traiškydamas gelstančius lapus, krintančius aplink mane. Staiga už alėjos posūkio išvydau ore moters figūrą. Tai buvo Vanda. Ji stovėjo ant siauros lentos, pakabintos tarp dviejų didelių šermukšnių, ir suposi su savo tarnaite. Ji kūno judesiais įsiūbuodavo virvę. Vanda tai kilo aukštyn, tai leidosi žemyn, greitai, lyg ore sklendžiantis paukštis. Ji staiga išnykdavo po medžių lapija, o raudonos kekės vaisių atrodė lyg karūna ant jos gražių, šviesių, išsidraikiusių plaukų.

Išsigandau, bet mane pakerėjo toks netikėtas vaizdas. Drebėjau iš baimės ir vis dėlto juo žavėjausi, o Vanda ir jos jaunoji draugė kvatojo iš mano išgąsčio. Pagaliau jos pakluso mano prašymams, sulėtino sūpuoklių švytavimą ir aš suskubau jas sustabdyti.

Vanda lengvai atsirėmė į mano petį ir nušoko žemėn. Tą patį padarė ir jos draugė.

(Nukelta į 62 p.)

– Mano gydytojas, – šelmiškai šypsodamasi pradėjo Vanda, – norėtų man visiškai užginti sūpynes, nes jis tikrai nežino, kad tai puikūs vaistai nuo gėlos.

– Bet kitą dieną po to, kai jums nuleidau kraujo, – paprieštaravau kiek tai įmanoma rimtesniu tonu.

– O ! – šūktelėjo Vanda, – Ar ketinate ir toliau vaidinti gydytoją? Kam ta vaidyba? Ji mane tik vargina. Šį rytą kvailysčių pridarė tėvas. Būkite malonus, pone, būkite tas, kas esate iš tikrųjų. Beje, pamiršau, kad mano mieloji draugė paprašė jums kai ką įteikti, – ir, tai ištarusi, ištiesė man portretą, paliktą ponios Ljetar. Ji portretą buvo pritvirtinusi prie rožinio, padryto iš lazurito ir koralų gabaliukų.

– Tikiuosi, priimsite šį nedidelį mano pagarbos ir dėkingumo įrodymą? – tai ištarusi nuraudo, bet greitai ir žavingai susigriebė. – Kodėl turėčiau rausti, dėkodama žmogui, kuris išgelbėjo man gyvybę? Taip, pone, kiekvieną kartą, kai pažvelgsite į šį paveiksliuką, žinokite, kad moteris, į kurią ji panaši, niekada nepamirš, kiek yra jums skolinga, ir nuolat linkės jums laimės.

Labai susijaudinęs priklaupiau ant vieno kelio ir priėmiau dovaną. Ji buvo nekalta, dangiška, kaip ir ta, kuri ją įteikė.

– Taip. Ir linkiu daug laimės, – pasakė Vanda, – nes mieloji draugė papasakojo, kad jūs nelaimingas, ir tai mane labai liūdina bei skaudina. Pasakykite, pasakykite, kad jūs būsite laimingas.

– Dangaus angele, – atsiliepiau, – regėti jus, kvėpuoti tuo pačiu kaip jūs oru ir manyti, kad esi nelaimingas, būtų piktžodžiavimas prieš Apvaizdą.

– Tai kodėl jums nepasilikus čia, jei jums čia gera? Infantė sutiks, neabejoju, o ponia Ljetar bus sužavėta. Pilyje apstu gedinčių būtybių ir ji nėra labai linksma vieta, sutinku su tuo, bet apylinkėse nuostabios girios, jose gausu medžiojamų žvėrių ir įvairiausių laukinių gyvūnų. Galėsime kiekvieną dieną medžioti, ilgai jodinėti.

– O, jokių žirgų lenktynių, maldauju, – ištariau.

– Nurimkite, nebesėsiu ant Achmeto, tai turkiškas tėvo žirgas. Turiu kitą, daug švelnesnį. O jūs pamokysite mane piešti, sukursite mano moterims ir man raštus siuvinėjimui tomis dienomis, kai lis lietus. Sutinkate ar ne? – paklausė žiūrėdama į mane ir šypsodamasi angeliška šypsena. Jos balsas buvo toks švelnus, kad galėjai pamanyti, jog jis ne žemiškos, o dangiškos kilmės.

Ji nelaukė, kol atsakysiu, ne, be abejo, atsakymą išskaitė mano švelniame žvilgsnyje, ir tęsė.

– Kol Regina supins man plaukus, – kalbėjo Vanda, sėsdamasi ant audros išversto medžio kelmo, – papasakokite man, prašau, savo istoriją. Ponia Ljetar šį bei tą jau atskleidė. Labai mėgstu istorijas, taip pat pasakas. Girdėjau, kad prancūzai dideli šio žanro meistrai, – pridūrė naiviai, ir aš nusišypsojau.

Regina nemokėjo nė žodžio prancūziškai. Ji ėmėsi ilgų banguotų jaunosios šeimininkės plaukų, o aš prisėdau ant žolės prie Vandos kojų.

– Mano istorija, – pradėjau, – bet jūs ją žinote. Ji prasidėjo tik vakar, vakar vakare.

– Argi, ką norite pasakyti? – nustebo Vanda.

– Taip, manau, kad mano gyvenimas prasidėjo vakar.

– Ar visi prancūzai kalba taip vaizdingai? Dėl Dievo, kalbėkite aiškiau, kad galėčiau suprasti.

– Taigi, – tęsiau, – iki vakar mano gyvenimas buvo ištisa kančia, troškimai ir viltys.

Papasakojau apie savo ankstyvąją jaunystę ir laikus, kai suvokiau esąs nelaimingas. Pastebėjau, kad ji, išgirdusi apie mano vargus, susigraudino,

– Vargšelis, – tarė, – jūs niekada nepažinote nei tėvo, nei motinos. Aš taip pat netekau mamos. Ji mirė gimdydama, bet mieloji draugė ją pakeitė. Retai kada matau tėvą, bet bent jau žinau, kad jį turiu ir galiu jį mylėti. Tęskite, prašau, nepertraukinėsiu jūsų.

Greitai papasakojau jai apie savo gyvenimą Paduvos vienuolyne ir labai gražiai nupiešiau, kaip karštai ir be paliovos garbinau šventos Teresės atvaizdą, teigdamas, kad tas vienintelis jausmas padėjo man iškęsti savo nepavydėtiną egzistenciją.

– Bet tas jausmas, – aiškinau jai, – netrukus gali pavirsti pamišimu dėl mano nuolatinio ieškojimo, nepaprasto troškimo kur nors aptikti tą dievišką modelį. Mane nuolat apvildavo tai vienas, tai kitas, ir aš panirdavau į siaubingą depresiją, imdavau šlykštėtis gyvenimu.

Prisipažinsiu jums, kad man pasakojant Vanda nekreipė dėmesio į mano užuominas. Būdama labai tyra ji to neįstengė suprasti. Ji labiau stebėjosi ypatingu panašumu su paveikslu, kurio kopiją buvau nutapęs, bet vertino jį tik kaip pamaldumo objektą. Nuostabi akimirka, nes galėjau atverti savo sielą jos nekaltai širdžiai. Bet čia išdygo bjaurus įkyruolis ir infantės vardu pranešė, kad princesė laukia manęs

savo apartamentuose. Teko atsisveikinti su Vanda. Kol mačiau jos angelišką veidą, maniau esąs ir iš tikrųjų buvau laimingiausias žmogus žemėje, bet vos tik jos žavus atvaizdas išnyko man iš akių, mano vaizduotę vėl apniko niūrios mintys. Kartoju jums, mano drauge, Vanda arba mirtis. Nuėjau pas infantę. Ji apipylė mane lavina klausimų. Dievas žino, ko jai prikalbėjau, Dievas žino, ką princesė pagalvojo, matydama mano sutrikimą, tai, kad aš susijaudinęs. Rezultatas toks, kad sėdau rašyti jums laišką ir prašau atvykti čia. Pasiunčiau Šuaneną, jis pristatys jums mano pernelyg ilgą pranešimą. Taip pat rašau mūsų pasiuntiniui. Paaiškinsiu jam, kad infantė iš tikrųjų palankiai vertina mūsų siekius, ir paprašysiu jo leidimo šiek tiek paviešėti čia. Užtarkite mane ir paaiškinkite jam, kad mano buvimas Lomžoje gali būti labai naudingas vykdant jo sumanymus. Neabejokite, pasitarnausite labiausiai dėkingiausiam ir labiausiai atsidavusiam savo draugui.

Žanas de Balani“

Vos tik nykštukas baigė skaityti tokį ilgą laišką, sugrįžo Šuanenas.

– Taigi, – ėmė jam dėstyti Krasovskis, išvydęs jį įeinant, – mūsų jaunuolis įsimylėjo! Ir ką gi? Vieną iš pačių turtingiausių paveldėtojų ir dar paties šykščiausio karalystės vyro dukrą. Beje, teko matyti ir keistesnių nusisekusios meilės pavyzdžių. Balani jaunas, malonus ir gražus, mažylė nuo jauniausių dienų įpratusi, kad būtų pildomi visi jos norai, o jūsų miela tėvynainė, Šuanenai, tai puikiausia meilužė, kokia tik kada nors yra buvusi. Turėjau progos pažinoti ponią Ljetar, kai prieš keletą metų lankiausi pas seniūną Odolinskį. Jis tada neturėjo tarnybos dvare ir gyveno pasitraukęs į savo valdas. Ji namuose buvo lyg ir mažosios Vandos, kuri man pasirodė gerokai išpaikinta, bet graži kaip angelas, guvernantė ir mokytoja. O, ponia Ljetar, didingos išvaizdos moteris, išdidi ir tuo pat metu sentimentali. Manau, kad ji buvo seniūno meilužė. Prisipažinsiu, abejonių dėl to nekilo. Mačiau, kaip despotiškai ji valdė namus ir pirmiausia jų šeimininką. Prisimenu, kad į ją paprastai kreipdavosi žodžiais *mano miela ponia*, ir tas nuolatinis kreipinys man labai įgriso, nes jį nuolat kartojo tarnai, jiems nesuprantamą svetimybę privalėję išmokti ar bent jau atspėti, ką ji reiškia. Noriu jums pasakyti, kad jei šie trys žmonės imsis įgyvendinti tikslą, kad ši meilė turi baigtis vedybomis, ir jiems nepasiseks, nelaimės neišvengti. Bet ką jums pasakė Balani, kokie jo planai?

– Nemanau, kad jis jų turi, – atsakė Šuanenas, turėjęs labai nedaug laiko su juo matytis ir pasikalbėti, – jis tik pasakojo man apie savo meilę ir sakėsi esąs dabar laimingas. Apie ateitį nieko. Galiu jums tik pasakyti, kad Balani pasirodymas buvo pati didžiausia sensacija toje senoje pilyje, kurioje, atrodo, visi miršta iš nuobodulio ir liūdesio. Infantė žavisi jo talentais, ponia Ljetar jam gera, lyg būtų motina, o žvilgčioja į jį taip, kad galėtum įtarti, jog ji savo mokinės varžovė. Neklausinėkite manęs daugiau, nes tai viskas, ką žinau.

– Ar manote, – pasiteiravo nykštukas, – kad būtina pranešti Valanso vyskupui apie Balani jausmus?

– O kodėl ne, – atsiliepė Šuanenas, – jie puikiai dera su mūsų šiandienos planais. Jauno prancūzo sąjunga su kilminga ir turtinga lenke šiomis aplinkybėmis gali būti labai maloni žinia mūsų dvare ir jo pasiuntiniui.

Kasovskis pakeitė pokalbio temą ir papasakojo Šuanenui, kokį gerą įspūdį daugumai Seimo narių padarė prancūzų pasiuntinio laiškas. Jis patarė Šuanenui palaukti rezultatų, kurie tikrai turėjo išpildyti jo lūkesčius. Iš tikrųjų tas nuosaikus, išmintingas ir pagarbus Monliuko laiškas padarė tokį gerą įspūdį, kad greitai pasirodė ir visur buvo išsiuntinėti du tūkstančiai jo kopijų, ir kiekvienas lenkas, jį skaitydamas, jautė tautinį pasididžiavimą dėl apsukrios, lenkus liaupsinančios politikos ir nejučia tapdavo Anžu kunigaikščio šalininku.

Išgirdę, kad atvyko pasiuntinio sekretorius, žymiausi seimo nariai, tai yra visi katalikai, suskubo rašyti atsakymą Valanso vyskupui – leido pasiuntiniui vykti į būsimų rinkimų vietą. Šuanenas išgabeno skubų atsakymą, o nykštukas, didžiuodamasis, kad vienu metu tvarko ir politinę, ir meilės intrigą, skubiai išvyko į infantės būstinę turėdamas dvigubą tikslą: atstovauti Anžu kunigaikščio ir savo draugo, kuris jam rūpėjo ne mažiau, interesams.

(Tęsinys kitame numeryje)

Iš prancūzų į lietuvių kalbą vertė
Virginijus Baranauskas.

Knygos originalas prancūzų kalba – „Le Nain Politique: Roman historique, par Mme la Ctese de Choiseul-Gouffier, nee Ctese de Tisenhaus“. Jis išleistas 1826 m. Paryžiuje. Lietuvių kalba skelbiamas pirmą kartą.